

Pyhä Birgitta ja birgittalaisuus myöhäiskeskiajan Suomessa

Pyhä Birgitta ja birgittalaisuus myöhäis- keskiajan Suomessa

Toimittaneet

Anna-Stina Hägglund ja Sofia Lahti

Teos on Suomen Historiallisen
Seuran nimeämien
asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma
kuuluu Unescon kansalliseen
Maailman muisti -rekisteriin.

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA 294

© 2025 Anna-Stina Hägglund, Sofia Lahti ja SKS

Kansi: Eija Hukka | Sarja-asu: Timo Numminen

Kannen kuva: Elina Räsänen. Pyhä Birgitta, yksityiskohta Akaan kirkon alttarikaapista.

Taitto: Sisko Honkala | Sarja-asu: Timo Numminen

ISBN 978-951-858-976-4 (nid.)

ISBN 978-951-858-977-1 (EPUB)

ISBN 978-951-858-978-8 (PDF)

ISSN 0073-2559 (nid.)

ISSN 2670-3866 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/ht.294>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä,
ellei toisin mainita. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa

<https://doi.org/10.21435/ht.294>

tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

PunaMusta Oy, Turenki 2025

Sisällys

ESIPUHE 7

JOHDANTO

Pyhä Birgitta, birgittalaisjärjestö ja birgittalainen kulttuuri keskiajan Suomessa 9

Anna-Stina Hägglund & Sofia Lahti

RUOTSIN BIRGITTA JA SOPIVAN LUOSTARISÄÄNNÖN LÖYTÄMISEN ONGELMA 32

Päivi Salmesvuori

AARRE MAAN PÄÄLLÄ

Tunteita ja tuoksua birgittalaisten saarnaretoriikassa 61

Sari Katajala-Peltomaa

KÄÄNTÄJÄN LISÄYKSET BIRGITTALAIUUDEN JA POHJOISMAISUUDEN KUVASTAJINA JÖNS BUDDEN RUOTSINNOISSA 88

Mikko Kauko

MITEN NAANTALIN LUOSTARI MUISTI HYVÄNTEKIJÖITÄÄN

Lahjoittajat ja birgittalainen muistokulttuuri 1400-luvulla 119

Anna-Stina Hägglund

STRUTSINMUNIA JA MUITA PYHIÄ AARTEITA

Relikvaariot Naantalın birgittalaisluostarin hartausesinekeräilyssä 152

Sofia Lahti

ROSA RORANS BONITATEM -ANTIFONI TURUN HIIPPAKUNNAN NUOTTIKÄSIKIRJOITUUKSISSA 183

Hilkka-Liisa Vuori & Marika Räsänen

LINNANPÄÄLLIKÖT BIRGITTALAISSPYHIMYSTEN TUKIJONA MYÖHÄISKESKIAJAN HÄMEESSÄ 222

Jyrki Nissi

ESINEIDEN PITKÄ ELÄMÄ

Pyhää Birgittaa kuvaavat moniväriset keskiaikaiset puuveistokset
Suomessa 258

Elina Räsänen

JÄLKISANAT

Katsaus menneeseen, nykyhetkeen ja (ehkä) tulevaankin 299

Marko Lamberg

Aikajana 311

Lähteet ja kirjallisuus 318

Kirjoittajat 360

Abstract 363

Asiahakemisto 364

Henkilöhakemisto 369

Paikannimihakemisto 373

Esipuhe

Tämä kirja sai alkunsa vuonna 2023, jolloin vietettiin pyhän Birgitan kuoleman ja pyhimykseksi julistamisen 650-vuotismuistoa. Merkkivuosi ja kirjan suunnittelu käynnistyivät 30.–31. maaliskuuta Turun yliopistossa järjestetyllä symposiumilla “New perspectives on St Birgitta and the Birgittine movement in medieval Finland and beyond: materiality, senses, and emotions”. Tapahtuma toteutettiin Tampereen yliopiston *Levd religion i medeltida Finland* -hankkeen, Helsingin yliopiston *Kuvakalske*-hankkeen sekä Turku Centre for Medieval and Early Modern Studies -tutkimuskeskuksen (TUCEMEMS) yhteistyönä. Haluamme erityisesti kiittää seminaarin kutsuttuja puhujia, professori Laura Saetveit-Milesiä (Bergenin yliopisto) ja professori Anu Mändiä (Tallinnan yliopisto), heidän oivaltavista kommenteistaan kirjan tekstien työstämisen alkuvaiheessa.

Tahdomme myös esittää kiitoksemme SKS:n julkaisukoordinaattori Maija Yli-Kätkälle, jonka pätevässä ja hyväntuulisessa ohjauksessa kirja on edennyt sujuvasti kohti julkaisua. Kiitämme myös asiantuntevia anonyymejä vertaisarvioijia hyödyllisestä ja rohkaisevasta palautteesta. SKS:n nimeämä toimittaja Elisa Kujansuu (Jyväskylän yliopisto) on huolellisella työllään merkittävästi parantanut käsikirjoituksen laatua. Mahdolliset jäljelle jääneet virheet ovat kuitenkin täysin meidän vastuullamme.

Kirja on toteutettu Waldemar von Frenckellin säätiön ja Åbo Akademien Polin-instituutin tuella. Ne rahoittivat merkkivuoden 2023 tapahtumia, joissa kirjan kirjoittajat saattoivat kokoontua ja keskustella

tutkimuksestaan ja teksteistään. Svenska litteratursällskapet i Finland on puolestaan rahoittanut hanketta *Levd religion i medeltida Finland*, jossa olemme molemmat toimineet. Haluamme esittää lämpimät kiitoksemme näille toimijoille heidän korvaamattomasta tuestaan kirjan syntyyn.

Anna-Stina Hägglund ja Sofia Lahti

Turku ja Helsinki, Birgitan kanonisaation muistopäivänä 7.10.2025

Johdanto

Pyhä Birgitta, birgittalaisjärjestö ja birgittalainen kulttuuri keskiajan Suomessa

Anna-Stina Hägglund

 <https://orcid.org/0000-0002-3629-2469>

Sofia Lahti

 <https://orcid.org/0000-0002-9665-0854>

Tässä kirjassa tarkastelemme Pyhän Birgitan ja birgittalaisuuden kulttuurista vaikutusta suomalaisesta kontekstista käsin. Birgitta oli keskiajan Suomessa kunnioitettu pyhimys, ja hänen kulttinsa jälkiä näkyy monissa eri lähdeaineistoissa, esimerkiksi ihmekertomuksissa, kalkkimaalauksissa, veistoksissa, liturgisissa kirjoituksissa ja erityisesti Naantaliin (ruots. Nådendal, lat. Vallis Gratiae, ”Armon laakso”) vuonna 1438 perustettuun birgittalaisluostariin liittyvissä asiakirjoissa sekä sen kirkossa ja luostarin raunioissa. Kirjan tarkoituksena on tuoda sekä tutkijayhteisön että suuremman historiasta kiinnostuneen yleisön ulottuville edustava otos uusinta Suomessa tuotettua tutkimustietoa birgittalaisuudesta ja Pyhän Birgitan vaikutuksesta keskiajan Suomessa eli silloisessa Turun hiippakunnassa.

Teoksen tavoitteena on tuoda esiin birgittalaisen kulttuurin monimuotoisuus ja Pyhän Birgitan merkitys Turun hiippakunnan asukkaille

myöhäiskeskiajalla. Koska tutkimuskenttä Birgitan ja birgittalaisuuden ympärillä on todella elinvoimainen, haluamme tässä kirjassa tuoda esiin uusinta Birgitta-tutkimusta. Lukujen aihepiireissä nousevat esiin yhtäältä Birgitan ja birgittalaisten henkisen, hengellisen ja aineellisen perinnön ulottuminen laajalti koko hiippakunnan alueelle ja toisaalta Naantalın birgittalaisluostari monenlaisen kulttuurisen vuorovaikutuksen paikana: siellä saarnattiin, laulettiin, luettiin ja käännettiin uskonnollisia tekstejä, kunnioitettiin pyhimyksiä ja heidän reliikkejään sekä tehtiin rukoustyötä eli rukoiltiin luostaria lahjoituksilla tukeneiden perheiden sielujen puolesta.

Teos on tulos yhteistyöstä kahden tutkimusprojektin välillä: *Levd religion i medeltida Finland – Eletty usko keskiajan Suomessa, 2021–2024* (Tampereen yliopisto, rahoittaja Svenska litteratursällskapet i Finland) sekä *Kuvakalske – Fragmentaarisuus ja kuvakalskeen jäljet keskiajan ja uuden ajan alun esineissä, 2020–2024* (Helsingin yliopisto, rahoittaja Koneen Säätiö).¹ Näin se perustuu monitieteiseen tutkimukseen, ja siinä yhdistyvät laajat tutkimusnäkökulmat eri tieteenaloilta, kuten historiasta, taidehistoriasta, musiikkitieteestä, kielitieteestä ja kirkkohistoriasta. Tutkimusnäkökulmissa painottuvat hankkeiden keskeiset teemat: eletty usko, aistien ja tunteiden historia, uskonnollisten ilmiöiden materiaalisuus ja ruumiillisuus sekä kuvien, esineiden ja aineistojen fragmentoituminen, muuttuminen ja vaiheikas historia.

Eletyn uskon käsite lähtee liikkeelle uskosta dynaamisena ja jatkuvasti muovautuvana sosiaalisena prosessina, joka syntyy ja kehittyy yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. Sen ydinajatus on, että uskonto ei ole pelkästään dogmaattinen oppijärjestelmä tai virallisten instituutioiden määrittelemä ilmiö, vaan rakentuu ihmisten arkipäiväisissä käytännöissä, kokemuksissa ja yhteisöllisessä toiminnassa. Tämä lähestymistapa on erityisen hyödyllinen keskiaikaisten yhteiskuntien tutkimuksessa, sillä se mahdollistaa uskonnon tarkastelun osana jokapäiväistä elämää ja yhteisöllistä identiteetinmuodostusta.²

1 Levd Religion -projektin kotisivu: <https://projects.tuni.fi/elettyusko/>, Kuvakalskeen kotisivu: <https://blogs.helsinki.fi/kuvakalske/>. Viitattu 30.8.2025.

2 Orsi 2010; McGuire 2008.

Eletyn uskon näkökulma korostaa, että uskonto ei rajoitu pelkästään kirkollisiin rituaaleihin tai virallisiin uskonnollisiin rakenteisiin, vaan ilmenee moninaisissa käytännöissä, kuten tämän kirjan teemoissa: pyhimyskultissa, kirjallisuudessa, lahjoituksissa, pyhiinvaelluksissa, rukousperinteissä ja luostariyhteisössä, jotka muokkaavat yksilöiden ja yhteisöjen tapoja hahmottaa maailmaa. Tämän lähestymistavan ansiosta voidaan tutkia, miten ihmiset itse kokivat ja elivät uskoaan osana arkeaan, ja kuinka se toimi keskeisenä tekijänä yhteisön sosiaalisessa ja kulttuurisessa järjestäytymisessä.³

Taidehistoriallisen Kuvakalske-hankkeen ydinkäsite oli Elina Räsänen käänös tieteenhistorioitsija Bruno Latourin termistä *iconoclash*, jonka tarkoituksena on tarkastella kuvien ja esineiden kokemia muutoksia perinteistä ikonoklasmin eli kuvainraaston käsitettä laaja-alaisemmin. Kuvakalskeen näkökulmasta voidaan tutkia esimerkiksi monenlaisia, usein tuntemattomiakin intentioita muutosten taustalla sekä sitä, miten kuva tai esine jatkaa olemassaoloaan fragmentoitumisen tai muodonmuutosten jälkeen.⁴

Ennen kun perehdytään tarkemmin kirjan teemoihin, on kuitenkin paikallaan esitellä teoksen päähenkilö ja hänen luostarijärjestönsä vähän perusteellisemmin. Annamme ensin lyhyen katsauksen Birgitan elämään, minkä jälkeen esittelemme hänen luostarijärjestönsä, ensimmäisen luostarin Vadstenassa sekä Armon laakson (Naantali) luostarin perustamisen, ja sijoitamme ne laajempiin konteksteihinsa. Nämä kontekstit ovat tärkeitä ymmärtääksemme, miten Birgitta ja hänen luostarijärjestönsä onnistuivat luomaan niin laajan kulttuurisen vaikutuspiirin.

Pyhä Birgitta: aatelisnainen ja pyhä profeetta

Birgitta Birgersdotter syntyi uudenvuoden tienoilla vuonna 1303 Finstassa, Uplannissa. Hän oli osa suurta sisarussarjaa, ja hänen vanhempansa olivat Uplannin laamanni Birger Persson (Finstan suku) ja Ingeborg Bengtsdotter, joka kuului kuninkaalliseen Bjälbon sukuun. Viimeksi

3 Katajala-Peltomaa & Toivo 2022, 1–36; Katajala-Peltomaa & Toivo 2021, 1–24.

4 Latour 2002, 14–37; Räsänen 2016, 254–262; Räsänen 2023b, 5–18.

mainittu tunnetaan myös nimellä Folkunga-suku. Birgitta oli siten äitinsä puolelta sukua kuningas Maunu Eerikinpojalle, ja hänen isänsä oli yksi valtakunnan merkittävimmistä miehistä. Ajan tapojen mukaisesti Birgitta avioitui nuorena, jo 13-vuotiaana vuonna 1316 viisi vuotta vanhemman laamanni Ulf Gudmarssonin kanssa Ulvåsan tilalla Itä-Götanmaalla. Pariskunnan ensimmäinen lapsi, Märta, syntyi kolme vuotta myöhemmin, kun Birgitta oli kuusitoistavuotias. Yhteensä pariskunnalle syntyi kahdeksan lasta. Heistä tunnetuin on toiseksi nuorin tytär Katariina (1331–1381), joka seurasi äitinsä jalanjäljissä ja jatkoi niitä projekteja, jotka tämä oli aloittanut ennen kuolemaansa vuonna 1373. Myös pojat Karl ja Bengt mainitaan Birgitan kanonisaatiodokumenteissa.⁵

Birgitan pyhimyselämäkerrassa hänet kuvataan hyvin hengelliseksi jo lapsesta lähtien. Sen mukaan vanhemmat olivat huomanneet varhain, että tyttö oli erityinen. Samana yönä, kun hän oli syntynyt, lähellä asunut pappi oli saanut näyssä Neitsyt Marialta tiedon, että Birger Persson oli saanut tyttären, jonka ääni kuuluisi ympäri maailman. Birgitta oli myöhässä puhekyvyn kehityksessä, mutta kun hän lausui ensimmäiset sanansa kolmivuotiaana, hänen puheensa oli heti täysin kehittynyttä. Kaikkia näitä asioita pidettiin merkkeinä, jotka ennustivat Birgitan pyhyyttä.⁶ Samankaltaiset seikat toistuvat muissakin kuvauksissa tulevien pyhimysten lapsuudesta.

Birgitta synnytti nuorimman lapsensa 34-vuotiaana, minkä jälkeen alkoi uusi vaihe hänen elämässään. Hän teki aviomiehensä Ulfin kanssa pyhiinvaellusmatkoja muun muassa Nidarosiin (Trondheim) ja Santiago de Compostelaan, ennen kuin Ulf kuoli vuoden 1344 paikkeilla. Birgitta asettui asumaan Alvastran sisterssiläisluostarin läheisyyteen, ja luostarin alipriori Petruksesta tuli yksi hänen rippi-isistään. Leskenä Birgitta aloitti myös elämänsä profeettana ja alkoi saada näkyjä, joissa Kristus ja Neitsyt Maria ilmestyivät hänelle.⁷

Birgitan elinaika oli poliittisesti levotonta. Vuonna 1337 oli puhjennut satavuotinen sota Englannin ja Ranskan välillä. Jo vuosisadan alussa paavi oli Ranskan kuninkaan painostuksesta siirtänyt päämajansa

5 Salmesvuori 2003, 9–11; Olesen 1991, 173.

6 Salmesvuori 2003, 9–10.

7 Oen & Falkeid 2020, 1–13; Beskow & Landen 2003, 13–14.

Roomasta Avignoniin. Ruotsissa aateliston tyytymättömyys kuningas Maunu Eerikinpoikaa kohtaan kasvoi, ja myös Birgitta alkoi etäännyä kuningaspariskunnasta, vaikka oli aiemmin ollut hyvin läheisissä väleissä heidän kanssaan ja toiminut kuningatar Blankan hovissa. Esiintyessään Jumalan äänitorvena Birgitta saattoi näkyjensä kautta esittää jyrkkääkin kritiikkiä vastustajiaan kohtaan. Hänen ympärilleen kokoontui uskollisia tukijoita, kuten teologit maisteri Mathias, Petrus Alvastralainen, Petrus Olavi Skänningeläinen sekä Turun piispa Hemming. Koulutettujen miesten tuki oli tärkeää, koska se toi Birgitan ilmestyksille auktoriteettia aikana, jolloin naisilla ei ollut mahdollisuutta esittää poliittisia mielipiteitään julkisesti tai osallistua kirkossa keskusteluun hengellisistä kysymyksistä. Näin ollen ilmestykset olivat Birgitan kaltaiselle naiselle tärkeä kanava ilmaista omia näkemyksiään – hänen piti vain vakuuttaa muut ihmiset niiden aitoudesta.⁸

Birgitta lähti vuonna 1349 Roomaan yhdessä rippi-isänsä Skänningen priori Petruksen kanssa voidakseen painostaa paavi Urbanus V:tä (1362–1370) palaamaan Roomaan. Hän asettui asumaan kardinaalikollegion asuntoon lähellä San Lorenzo in Damason kirkkoa. Seuraavana vuonna hänen toinen rippi-isänsä Alvastran priori Petrus ja tyttärensä Katariina liittyivät hänen seuraansa. Roomasta käsin Birgitta alkoi rakentaa uutta vaikutusvaltaisista henkilöistä koostunutta verkostoa, johon kuuluivat esimerkiksi Viscontin perhe Milanossa, Acciaiuolin perhe Firenzessä sekä Colonna ja Orsiniin perheet Roomassa. Hän teki Italiassa myös useita pienempiä pyhiinvaellusmatkoja. Matkallaan Etelä-Italiaan hän tutustui espanjalaiseen Jaénin piispa Alfonso Pecha de Vadaterraan, josta tuli hänen kolmas rippi-isänsä ja seuralaisensa.

Muutaman vuoden jälkeen Birgittaa ja hänen ystäviään uhkasi häätö kardinaalikollegion asunnosta. Roomassa luoduista verkostoista oli tällöin apua, ja aatelisrouva Francesca Papazura tarjosi heille taloaan Piazza Farnesella. Myöhemmin, vuonna 1383 Birgitan kuoleman jälkeen, Papazura lahjoitti talon birgittalaisjärjestölle. Lahjoituskirjeessä kuvataan, että Francesca lahjoitti palatsin, jossa oli ”torni ja pilarikäytävä, puutarha, useita saleja ja huoneita sekä kolme yksikerroksista taloa, jotka

8 Oen 2019, 3–13; Salmesvuori 2014.

oli rakennettu kiinni palatsiin”.⁹ Birgitan Italiassa rakentama verkosto tuli myöhemmin tärkeäksi tueksi myös hänen kanonisatioprosessilleen ja uuden luostarijärjestön perustamiselle.¹⁰

Eräässä näyssään Birgitta ennusti, että paavi palaisi Roomaan, mikä tapahtuikin vuonna 1368 – vaikkakin vain tilapäisesti. Birgitta sai tällöin paavilta audienssin yhdessä poikiensa Karlin ja Birgerin kanssa, jotka olivat myös tulleet Roomaan seuratakseen äitiään. Pari vuotta myöhemmin, vuonna 1370, paavi vahvisti hänen luostarisääntönsä. Tämän jälkeen Birgitta lähti viimeiselle pitkälle pyhiinvaellusmatkalleen, jonka päämääränä oli Jerusalem ja Pyhä maa. Elokuussa 1371 hän saapui Betlehemiin ja sai siellä näyn, jossa Neitsyt Maria näytti hänelle Jeesuksen syntymän. Tämä näky vaikutti laajalti Euroopan kuvataiteeseen, kun Neitsyttä alettiin kuvata sen mukaisesti polvistuneena Jeesus-lapsen eteen.¹¹

Neitsyt Mariasta tuli Birgitalle tärkeä tuki, ja hän esiintyy usein Birgitan ilmestyksissä. Maria-kultti muodostui siten hyvin keskeiseksi myös birgittalaisjärjestölle, mikä näkyy birgittalaisten liturgiassa, kuvamaailmassa ja luostarien nimissä. Neitsyt Maria oli yleisemminkin tärkeä hengellinen esikuva myöhäiskeskiajan Euroopan naisille, ja hän esiintyy usein naispuolisten mystikoiden ilmestyksissä opettavana hahmona. Kristuksen äitinä hänellä oli tärkeä asema kristillisessä opissa, ja hän oli luonnollinen johtohahmo esimerkiksi Birgitalle, Katariina Sienalaiselle ja Julian Norwichilaiselle. Hän vaikutti myös Birgitan visioon uudesta, erityisesti naisille tarkoitetusta luostarista.¹²

Birgitta palasi Pyhältä maalta Roomaan vuonna 1373 ja kuoli pian sen jälkeen talossaan Piazza Farnesella. Hänen ruumistaan säilytettiin San Lorenzo in Panispernan kirkossa, jossa Birgitta oli viettänyt paljon aikaa Roomassa ollessaan, kunnes ruumiin siirto Ruotsiin voitiin toteuttaa seuraavana vuonna. Joulukuun toisena päivänä Birgitan tytär Katariina ja poika Birger sekä rippi-isät priorit Petrus ja maisteri Petrus lähtivät kuljettamaan potentiaalisen pyhimyksen arvokkaita jäännöksiä Euroopan halki. Seurue saapui Vadstenaan heinäkuussa 1374.¹³ Jo kuljetuksen

9 Risberg 2017, 201.

10 Beskow & Landen 2003, 14–15; Falkeid 2019, 88.

11 Svanberg 2003, 201–214.

12 Miles 2020.

13 Nocentini 2023, 309.

aikana todistettiin ihmeitä, jotka tapahtuivat avunhakijoiden tullessa kosketuksiin Birgitan pyhäinjäännösten kanssa. Ihmeteoista alettiin kerätä todistuksia hänen kanonisaatioprosessiaan varten, joka virallisesti avattiin vuonna 1379. Prosessi eteni nopeasti, ja Birgitta kanonisoitiin jo vuonna 1391 paavi Bonifatius IX:n päätöksellä.¹⁴

Birgitan maine pyhimyksenä, *fama sanctitatis*, levisi nopeasti myös Suomeen. Jo vuoden kuluttua siitä, kun hänen jäännöksensä saapuivat Vadstenaan Roomasta, on Suomestakin kirjattu muistiin ihmekertomuksia.¹⁵ Birgitta oli siten tärkeä pyhimys täällä jo ennen kuin hänen luostarinsa perustettiin Naantaliin. Hänen suosiostaan todistavat sekä kirjalliset että aineelliset lähteet, jotka muodostavat tämän teoksen lukujen perustan. Kuten Elina Räsänen luvussaan toteaa, kirkot, alttarit, veistokset ja liturgiset tekstit todistavat, että Birgitta oli laajasti kunnioitettu pyhimys keskiajan Suomessa.

Birgitan luostarivisio ja Vadstenan luostari

Birgitta sai idean luostarijärjestön perustamisesta 1340-luvulla, kun hän asui vielä Ruotsissa. Kristukselta saamansa näyn kautta hän sai luostarisäännön, jota kutsutaan nimellä *Regula Sanctissimi Salvatoris* eli kaikkein pyhimmän Vapahtajan sääntö. Se on kirjoitettu muotoon, jossa Kristus kertoo Birgitalle, kuinka elämä luostarissa tulisi järjestää ja kuinka luostarirakennukset tulisi rakentaa. Uuden luostarisäännön mukaan esitelty luostari koostuisi kahdesta konventista: suuremmasta sisarille ja pienemmästä pappisveljille. Tämä luostarimalli ei itsessään ollut uutuus keskiaikaisessa Euroopassa, ja se oli käytössä esimerkiksi premonstratensseilla, mutta se ei myöskään ollut tavallisin malli.¹⁶ Naisien luostariyhteisöissä liturgisista tarpeista huolehtiminen oli tavallinen ongelma, koska ne olivat riippuvaisia ulkopuolisista papeista – usein saman sääntökunnan miesten luostarista – jotka voisivat toimittaa messuja

14 Fröjmark 1992, 31–43; Krötzl 1994, 82–87.

15 Diplomatarium Fennicum (jatkossa DF), 843–845.

16 Vanderputten 2020, 97–123; Lawrence 2015 [1984], 153–156.

ja vastaanottaa ripin. Tämä johtui siitä, että naiset eivät saaneet suorittaa näitä liturgisia tehtäviä.¹⁷

Kuten Päivi Salmesvuori osoittaa omassa luvussaan, Birgitan luostarisääntö oli käytännöllinen yritys ratkaista naisten luostareihin liittyvä problematiikka. Sijoittamalla luostarikompleksiin pappisveljistä koostuvan konventin Birgitta pyrki löytämään ratkaisun liturgisten tehtävien harjoittamiseen liittyvään ongelmaan. Birgittalaisluostareita pidetään kuitenkin ensisijaisesti naisluostareina, koska naisille tarkoitettu konventti oli huomattavasti suurempi: se koostui 60 sisaresta, kun taas mieskonventti saattoi enimmillään koostua 25 jäsenestä. Luostarin korkein johtaja oli abbedissa, ja hänen alaisuudessaan hierarkiassa oli mieskonventin johtaja, ylikonfessori.¹⁸ Naisten johtajuus luostareissa oli kuitenkin ajoittain miespuolisille jäsenille vaikea hyväksyä, mikä johti kiivaisiin sisäisiin riitoihin 1400-luvulla sääntökunnan ensimmäisessä luostarissa Vadstenassa sekä muuallakin.¹⁹

Birgitta oli saanut Vadstenan kuninkaallisen kartanon lahjoituksena kuningaspari Maunu Eerikinpojalta ja kuningatar Blankalta jo 1340-luvulla, mutta ennen kuin luostaritoiminta voitiin aloittaa, hänen piti saada luostarisäännölleen hyväksyntä paavilta.²⁰ Tämä onnistui, kun hän sai audienssin paavi Urbanus V:lta vuonna 1370, jolloin paavi hyväksyi hänen luostarisääntönsä lisäyksenä Pyhän Augustinuksen sääntöön.²¹ Birgitta ei itse ehtinyt nähdä luostarivisionsa toteutuvan, sillä hän kuoli vain kolme vuotta myöhemmin Roomassa. Hänen luunsa sijoitettiin reliikkiarkussa Vadstenan luostarikirkkoon. Siitä tuli tärkeä pyhiinvaelluskeskus, jonne matkusti myös pyhiinvaeltajia Suomesta, niin kuin Sari Katajala-Peltomaa kuvailee luvussaan tässä kirjassa.²²

17 Andenna 2020, 1039–1056; Lawrence 2015 [1984], 199–218; Makowski 1997.

18 *Regula Salvatoris* (jatkossa RS) luvut 10, 14, 15; *Revelaciones Extravagantes* (jatkossa *Extrav.*) luvut 12 & 35; Lindström (toim.) 1845, luvut 8–17; Nyberg (toim.) 1974, 42–110.

19 Cnatingius 1963; Norborg 1958, 111–140.

20 Fritz 1992, 115–129.

21 Neljännen lateraanikonsiilin jälkeen vuonna 1215 ei ollut enää sallittua luoda uusia luostarisääntöjä Pyhän Benedictuksen ja Pyhän Augustinuksen sääntöjen lisäksi. Siksi kaikki tämän jälkeen perustetut luostarisäännöt ja -järjestöt hyväksyttiin lisäyksinä jompaankumpaan näistä kahdesta. Vanderputten 2020, 112–115; Melville 2016, 180–185; Melville 2020, 801.

22 Fröjmark 1992; Heß 2008, 99–204; Katajala-Peltomaa, Kuuliala & Räsänen 2022, 28–45, 131–149, 150–169.